

ČETVRTO POGLAVLJE

Bojišta i promatrači

Početak balkanskih ratova izazvao je brojne reakcije i pomiješane osjećaje među stanovnicima ovoga poluotoka. Obje zaraćene strane imale su i jake pomagače i jake protivnike. Službeno proklamirana neutralnost Antante i Središnjih sila u oružanom sukobu išla je ruku pod ruku s oduševljenom potporom "braći po vjeri i oružju".

Balkanski su ratovi inicirali nove političke i diplomatske razgovore o budućnosti regije. Ponovno su se pojavili planovi za stvaranje novih država u europskim pokrajinama Osmanskog Carstva. Dok su politički krugovi pokušavali iskoristiti novu situaciju za vlastite ciljeve, obični su ljudi bili potreseni ratnim nesrećama i nejasnom perspektivom mira u kojem će pobjednici nametnuti svoje uvjete, ne poštujući potrebe drugih. Solidarnost među narodima različitih vjeroispovijesti, posebno među slavenskim narodima, vladajući krugovi susjednih nezaraćenih zemalja shvaćali su kao ozbiljnu prijetnju i mnogo godina poslije završetka ratova.

Dokumenti u ovom poglavlju nastoje rekonstruirati raspoloženje balkanskih naroda pod različitim političkim režimima uoči balkanskih ratova. Ono varira od potpunog miješanja i formiranja dragovoljačkih odreda do relativne ravnodušnosti i odobravanja. Paralelno s tim prirodnim reakcijama postojali su međusobno suprotstavljeni dugoročni politički planovi.

IV a. Balkanske pokrajine Osmanskog Carstva

U balkanskim pokrajinama Osmanskog Carstva, balkanski su ratovi dočekani s različitim nadama. Neki su se narodi priključili osmanskoj vojsci u nadi da će uništiti njezine neprijatelje i sačuvati njezin integritet, dok su se drugi borili za stvaranje vlastitih nacionalnih država.

ALBANIJA. Kako je odmah nakon izbijanja balkanskih ratova Albanija dobila ograničenu autonomiju, stav prema zaraćenim stranama nije bio jedinstven. Glavni je cilj bio osiguranje i, ako je moguće, proširivanje autonomije u oblastima koje su proglašavane dijelom albanskih zemalja. To se moglo postići djelovanjem na strani pobjednika i uz potporu velikih sila. Osmanski porazi u Prvom balkanskom ratu prisilili su Albance da odustanu od svoje tradicionalne autonomističke strategije i da se bore za potpunu neovisnost. Ali, zbog suprotstavljenih interesa velikih sila, opstanak nove Albanije sljedećih je nekoliko godina bio neizvjestan, jer je ona bila meta diplomatskih intriga i oružanih napada.

IV-1. Odluke o stavu Albanaca u slučaju Balkanskog rata – Skopje, 14. listopada 1912.

Ogranak komiteta "Spas" u Skopju i "Crno društvo" održali su hitan sastanak na temu: Turska će donijeti rat. Kako ćemo spasiti Albaniju?

Odlučeno je:

1. Poslati proglas velikim silama.
2. Formirati delegaciju za raskid sporazuma skadarskih brđana s Crnom Gorom.
3. Ova će delegacija biti ovlaštena objediniti albanske oblasti radi spašavanja zemlje od komadanja.

U proglasu koji je 16. listopada 1912. potpisalo "Crno društvo" stajalo je: "Crno društvo", kao predstavnik albanskog naroda, ima čast obavijestiti vas da se albanski narod ne bori radi učvršćivanja turske dominacije na Balkanu, nego da bi zauzeo cijeli albanski teritorij. I zato, kakav god ishod rata bio, Albanci neće nikada prihvatiti nikakvu drugačiju upravu nad četiri vilajeta, već samo jednu zajedničku vladu.

Akte të Rilindjes Kombëtare Shqiptare, str. 255, 256

"Crno društvo za spas" (1911.-1912.) bilo je albansko revolucionarno i nacionalističko društvo, aktivno u nekoli-

ko gradova kao što su: Valona, Gjirokastra, Korçë, Bitola, Skopje itd. Njegov primarni cilj bio je ujedinjenje vilajeta Skadar, Kosovo, Bitola i Janjina u jednu autonomnu političku jedinicu s albanskom vladom i zasebnim parlamentom. To je bilo društvo radikalnih stavova koje je oružane ustanke smatralo sredstvom za ostvarenje svojih ciljeva. Odigralo je značajnu ulogu u organiziranju i koordiniranju ustanaka 1911.-1912. protiv osmanske vladavine u Albaniji. Održavalo je i bliske veze s albanskim domoljubnim društvima u inozemstvu.

IV-2. Herbert Adams Gibbons, mladi student povijesti koji je u vrijeme balkanskih ratova putovao Balkanom i radio za Crveni križ, piše o albanskoj obrani Skadra

Skadar je bio opsjednut, ali Crnogorci, koji su na bojnopolju jedva mogli skupiti 30000 ljudi, ostali su tu cijelu zimu. Velika utvrda Tarabosh, na visokoj planini nad gradom Skadrom i donjim dijelom jezera, bila je nedostupna za njihovu vojsku i topništvo. A u samom gradu Skadru Albanci su se borili za život svojega naroda, a ne za Turke, i pružali veličanstven i dugotrajan otpor.

Gibbons, str. 274, 275

? Zašto su Albanci u početku rata podržavali Osmansko Carstvo? Jesu li se borili za sultana u Istanbulu ili za svoju nacionalnu stvar?

Što je bilo dobro, a što loše u takvoj politici?

Sl. 48. Prije napuštanja Skadra: crnogorska majka sa sinom na grobu svojega muža i njegovog oca, svibanj 1913.

L'illustration, siječanj–prosinac 1913., str. 449

? Pažljivo pogledajte sliku. Mislite li da je slika spontana ili su majka i sin pozirali?

IV-3. Telegram predsjednika albanske privremene vlade ministrima vanjskih poslova Crne Gore, Srbije, Bugarske i Grčke, 29. studenoga 1912.

Želim obavijestiti vaše ekscelencije o iznimnom događaju u narodnom životu Albanaca.

Predstavnici svih albanskih pokrajina, različitih vjeroispovijesti, koji su se sastali jučer u narodnoj skupštini u gradu Valoni, objavili su neovisnost Albanije i izabrali privremenu vladu. Albanci su sretni što se pridružuju obitelji slobodnih naroda istočne Europe s jedinim ciljem da žive u miru sa svim susjedima. Nadamo se da će ovu promjenu u životu našega naroda, kao i našu privremenu vladu priznati vlade vaših ekscelencija, da će svako neprijateljsko djelovanje vaše vojske u našoj zemlji prestati i da će svi albanski teritoriji koje su sada zaposjele savezničke vojske opet biti slobodni.

Queveria e Përkohëshme e Vlorës, str. 42–43

Sl. 49. Albanski ustanici iz Mirdite spremni za polazak u rat protiv turske vojske, 1912. (prije Balkanskoga rata)

Gjurme te Historise Kombetare ne Fototeken e Shkodres, str. 127

IV-4. Službena poruka austro-ugarskog konzula poslana ministarstvu vanjskih poslova Austro-Ugarskog Carstva, 30. studenoga 1912.

Za vrijeme današnjega razgovora s Ismail Kemal-begom⁴⁹ u našem konzulatu, kojem je pribivao i naš talijanski kolega, on nas je uvjeravao da je zadovoljan dosadašnjim administrativnim mjerama. Priznata je njegova uprava u neokupiranim dijelovima zemlje. Štoviše, turski vojnici i generali na ovim teritorijima potpuno su neutralni. [...]

Vojnici turske Zapadne armije u velikom su broju smješteni u Lušnju pod zapovjedništvom Mahmud-paše, u Kelkiri pod zapovjedništvom Seid-paše, u Beratu pod zapovjedništvom Kavidpaše, u Leskoviku pod zapovjedništvom Ali Riza-paše. Ove su vojske potpuno demoralizirane, umorne i nepremljene.

Ismail Qemal and Documents, str. 246

Kakva je bila situacija u albanskim zemljama potkraj rata?

Zašto je privremena vlada željela dobre odnose s balkanskim saveznicima? Je li bilo međusobnih razilaženja u zahtjevima Albanaca, Srba, Bugara i Grka?

IV-5. Opasnosti albanskoga razgraničenja po svjetski mir – francusko viđenje

Upletenost Europe u albansko pitanje

Kako razgraničenje Albanije može biti prijetnja europskom miru? Razlog ove opasnosti je jednostavan.

Austro-Ugarska, koja nije sudjelovala u ratu, zapravo nema pravo intervenirati u podjeli europske Turske između saveznika, koji se pozivaju na pravo osvajača i na svoje goleme žrtve, kako ljudske, tako i financijske. *Ali projekt Albanije koji je predstavila vlada u Beču ima za cilj samo to da Crnogorce, Srbe i Grke liši glavnih rezultata njihovih pobjeda.*

Pristajući na načelo autonomne Albanije, velike su sile već učinile Austro-Ugarskoj velik ustupak, ali je jasno da teritorij ove Albanije mora biti ograničen kako bi se interesi Austrije pomirili s pravima pobjedničkih balkanskih saveznika.

Ali, ako Austriju u njezinim ambicijama, manje-više, podržavaju Njemačka i Italija, balkanski saveznici imaju, kao prirodnu potporu, Trojni savez Antante, čiju je doktrinu 9. studenoga 1912. proklamirao g. Asquith, britanski premijer. On je na gradonačelnikovu banketu rekao: *“Pobjednici ne bi smjeli biti lišeni tako skupe pobjede.”* Dakle, oko albanskog pitanja bore se dvije značajne europske grupacije.

André Cheradame, *L'illustration* 3650, 8. veljače 1913., str. 115

⁴⁹ Ismail Kemal-beg (1844.-1919.) rođen je u Valoni, u bogatoj feudalnoj obitelji. Osnovnu školu završio je u rodnom gradu Valoni, a zatim je pohađao višu školu “Zosimea” u Janjini. Godine 1859. s obitelji se seli u Istanbul, gdje je započeo istaknutu karijeru u osmanskoj službi zahvaljujući kojoj je značajno pridonosio stjecanju albanske neovisnosti. Aktivno je sudjelovao u Mladoturskom pokretu, ali se usprotivio njihovoj politici kad su uspostavili autoritarnu vlast. Usprkos protivljenju Mladoturaka njegovoj kandidaturi, u prosincu 1908., Ismail Kemal izabran je za člana osmanske skupštine za sandžak (pokrajinu) Berat. Nakon izbijanja Prvog balkanskog rata, sa skupinom albanskih domoljuba organizirao je nekoliko sastanaka s Albancima iz dijasporu o albanskom pitanju. Javno je iznosio svoje stavove o budućnosti Albanije u nekoliko članaka i intervjuu stranim novinama. U Albaniju se vratio 19. studenog i poslije sastanka predstavnika svih oblasti nastanjenih Albancima, 28. studenog 1912., proglasio je neovisnost Albanije o turskoj vlasti i postao prvi albanski premijer. Godine 1914. njegova je vlada podnijela ostavku i europske sile su za albanskog kralja postavile jednog europskog princa. Ismail Kemal umro je 1919. u Italiji, a pokopan je u svojem rodnom gradu Valoni.

MAKEDONIJA. Situacija u Makedoniji⁵⁰ bila je mnogo složenija nego u Albaniji. Dok su neki dijelovi stanovništva tražili priliku da se pridruže susjednim nacionalnim državama, neki politički krugovi u emigraciji opet su pokrenuli ideju o autonomiji iznesenu u članku 23 Berlinskog mirovnog sporazuma iz 1878.

IV-6. Memorandum skupine makedonskih intelektualaca koji žive u Sankt Peterburgu, od 7. lipnja 1913., upućen "vladama i društvima savezničkih balkanskih država"

[...] U ime prirodnog zakona, u ime povijesti, u ime zdravog razuma, preklinjemo vas, braćo, da za svoju informaciju prihvatite sljedeće:

Makedonija je naseljena homogenim slavenskim narodom koji ima svoju povijest, svoj način života, koji je u prošlosti imao svoju državu, svoje ideale, i koji prema tome ima i pravo na samoodređenje;

Makedonija treba biti neovisna država unutar svojih etničkih, geografskih i kulturno-povijesnih granica, s vladom odgovornom narodnoj skupštini;

Makedonska država treba biti zasebna i ravnopravna jedinica unutar Balkanskog saveza sa zajedničkim carinskim granicama;

U crkvenim pitanjima u Makedoniji je nužno opet utemeljiti staru autokefalnu Ohridsku crkvu, koja bi onda uspostavila kanonske odnose s drugim pravoslavnim crkvama: grčkom, ruskom, bugarskom, srpskom, rumunjskom i sirijsko-arapskom crkvom;

Radi boljeg rješavanja unutarnjeg uređenja makedonske države, treba što prije osnovati jedno opće predstavničko tijelo (narodnu ustavotvornu skupštinu) u Solunu putem općih izbora pod pokroviteljstvom ostalih zemalja.

Braćo saveznici – osloboditelji! Nadamo se da će naše riječi naći put do vašeg srca i duše i da ćete, slijedeći primjer velikodušne zemlje Rusije i u interesu vlastite budućnosti, podržati neodgodivo stvaranje neovisne makedonske države, čime ćete sačuvati mir i sklad između sebe. Što prije, to bolje

za sve nas. Ovakvo rješenje potječe od velike slavensko-helenske ideje o Balkanskom savezu, a i interesi svjetske kulture i pravde ujedno zahtijevaju da to učinite.

Potpisi: Dimitar Čupovski (vjerojatno autor), Gjorgji A. Georgov, G. K. Konstantinović, Nace D. Dimov, I. G. Georgov.

Odrani tekstovi za istorijata na makedonskiot narod,
str. 810-812

? Koje su glavne političke ideje u ovom dokumentu? Zašto mislite da se govori o "velikodušnoj Rusiji"?

Usporedite ga s tekstovima II-4., II-5., II-6. Pokušajte shvatiti značenje "Balkanskog saveza" u svakom od ta četiri slučaja.

Sl. 50. Grčki i srbijanski diplomati i vojni predstavnici na Kajmakčalanu raspravljaju o utvrđivanju granica poslije podjele Makedonije

50 Različito definirana: vidjeti tablicu 13.

IV-7. Francuski novinar propituje ideju o autonomiji Makedonije, kolovoz 1912.

Hoćemo li primijeniti to napredovanje ka autonomiji Makedonije? Ideja "Makedonija Makedoncima" razvila se u posljednjih nekoliko godina i ima tendenciju zamijeniti opasniju ideju cijepanja Makedonije i njezine podjele između balkanskih zemalja. Ali trzavice koje neprestano potresaju ovu pokrajinu izgleda da dolaze prije iz bugarskoga nego iz makedonskoga pokreta. U tim uvjetima, bilo bi teško organizirati auto-

miju Makedonije bez znatnog favoriziranja bugarske partije u odnosu na druge nacionalne partije. Ovo bi izazvalo očajnički otpor i u samom srcu Makedonije. Napokon, ne treba zaboraviti da su makedonski Grci i Kuco-Vlasi (Cincari), iz straha od hegemonije slavenskog elementa, više za *status quo*. [...] Balkanski bi rat u ovom trenutku bio velika opasnost za Europu. Ona treba učiniti napor da ukloni tu opasnost svim sredstvima kojima raspolaže. Ništa nije legitimnije od toga.

Alberic Cahuet, "La situation en Turquie et la proposition Berchtold", *L'illustration* 3626, 24. kolovoza 1912., str. 123

Opća pitanja uz poglavlje IV a

Koji su zajednički elementi u očekivanjima političkih krugova u Albaniji i Makedoniji na kraju balkanskih ratova?

Imaju li oni nečega zajedničkog s očekivanjima drugih balkanskih zemalja i, ako imaju, u kojem smislu?

Pokažite razlike u tim očekivanjima i pokušajte naći "najbolje rešenje".

IV b. Teritoriji Austro-Ugarske na Balkanu

Austrougarske pokrajine na Balkanu morale su se držati službene neutralnosti koju je proklamirao Beč, ali stanovništvo u njima se iz mnogo razloga osjećalo uključеним od kabinetskih ministara u carskoj prijestolnici.

SLOVENIJA. Slovenci su pokazivali veliko zanimanje za balkanske ratove; bila je očita velika simpatija za južnoslavenske narode. Rat je bio predstavljen kao borba potlačenih naroda protiv turske prevlasti, kao kulturni i religijski (kršćanstvo protiv islama) rat, i kao rat za ujedinjenje južnoslavenskih naroda. Iako politika slovenskih stranaka nije bila usmjerena nalaženju rješenja za slovensko nacionalno pitanje izvan granica Austro-Ugarske, one su dijelile uvjerenje da bi oslobađanje južnoslavenskih naroda ojačalo položaj slovenskih naroda unutar Austro-Ugarske Monarhije.

IV-8. "Rat na Balkanu 1912.-13.," knjiga objavljena 1914. godine, donosi dubinsku analizu naroda uključenih u rat, uzroka i posljedica tog rata

Prije rata – razlozi za rat

...Srbija hoće na more

Jasno je da se Srbija ne bi mogla razvijati u tim granicama. Samo ako bi dobila Staru Sr-

biju, iz koje bi imala najkraći pristup jadranskoj obali, duž obala rijeke Drima do luka Sv. Ivan, Lješ i Drač, Srbija bi imala uvjete nužne za normalan život i ekonomski razvoj. [...]

...Bugarska će osloboditi Makedonce

Sad kad su njihova sretnija balkanska braća otišla u borbu da se oslobode strašnog ropstva, i Makedonci su opet ustali. Boreći se za svoju domovinu, zaboravili su stranačke sva-

đe i zagrlili se u duhu bratstva. Neki su otišli u bugarsku vojsku kao dragovoljci, a drugi u planine. Ali su se i jedni i drugi borili za slobodu za kojom su tako dugo žudjeli i za koju je već proliveno toliko mnogo krvi. Ustali su da se osvete za bezbrojna zla i zvjerstva, da osvete svoje očeve i majke, žene i djecu. Nisu se povukli u planine da se sakriju od Turaka, već ih je izmamio blistavi sjaj koji je najavio nov, slobodan život za njihovu domovinu. Za njih je došao veliki dan. [...]

...Grčka zahtijeva Kretu

Razlog zbog kojeg su se Grci pridružili balkanskim državama u ratu protiv Turske bio je otok Kreta. [...]

Uostalom, Grčka je imala i druge razloge za to. Poput Slavena, i Grci su patili pod turskom vlašću. Osobito u Epiru, gdje su ih Turci i Albanci neprestano klali. Ni na otocima nije bilo mira. Neposredno uoči rata, nemilosrdna pobuna je bjesnjela na otoku Samos.

Vojska na Balkanu, str. 27, 42

Što je za Slovence glavni razlog za izbijanje balkanskih ratova?

Jesu li oni upoznati s problemima na Balkanu?

Iako priznaju interese balkanskih nacionalnih država, zašto ne priznaju interese Osmanskog Carstva?

IV-9. Slovensko viđenje situacije u Makedoniji

Spor oko Makedonije

Slovinci su svakako prijatelji slavenskih naroda na Balkanu. Svi su im dragi. Zato sa ža-

ljenjem gledaju na razmirice između Srba i Bugara. Slovinci ne staju ni na čiju stranu i ponašaju se nepristrano. Ali to ne znači da su oni ravnodušni promatrači tog spora, jer mi dobro znamo da ovdje nije važna samo sudbina pojedinačnih etničkih skupina, nego sudbina cijelog Balkana, svih južnih Slavena, i Slavena uopće. Nijedan Slaven ne smije podsticati taj spor. Čak i Rusi, kao najstarija braća, izbjegavaju se izravno miješati u ovaj sukob kao arbitri. [...]

“Ruska riječ” (Ruskoe slovo) izravno upozorava Srbe – i neizravno Bugare – da u slučaju rata ne računaju na rusku potporu, kao ni na simpatije Antante. “Nikako se ne smije dopustiti nov balkanski rat. Velike sile imaju na raspolaganju sredstva potrebna da zaustave glupe sporove i nepromišljenosti i na jednoj i na drugoj strani. Jedna takva mjera je autonomija Makedonije. Jasno je da će ona biti poduzeta samo u krajnjem slučaju, kad sve ostale mjere postanu nedjelotvorne.”

Mišljenje ovoga ruskog lista nije za svijet ništa novo. Mjesecima se u užim krugovima na Balkanu zna da postoji jedna - po svoj prilici značajna – strana koja bi voljela stvoriti autonomnu Makedoniju: to je skupina separatista. Oni djeluju u tajnosti, i jasno je zašto. Ali ako dobiju potporu tako moćne strane kao što je Rusija, to im može uliti hrabrost, mogu uskoro steći nove sljedbenike i budućnost im se može neočekivano osmjehnuti.

Slovenec, 122, 31. svibnja 1913.

Pisac ovoga teksta je Anton Bezenšek, slovenski stenograf i prevodilac koji je živio u Sofiji. “Slovenac” je bio katolički dnevni list.

HRVATSKA. Budući da je bila bliža savezničkim balkanskim zemljama, Hrvatska je imala neposredniji i konkretniji pogled na balkanske ratove. Uz analitičke tekstove, neki Hrvati su u zagrebačkim novinama pisali o svojim osobnim dojmovima o zaraćenim stranama. Istodobno, oba su gledišta bila izložena kritici u karikaturama.

IV-10. *Obzor*, zagrebački dnevni list, 10. listopada 1912.

RAT NA BALKANU

Balkanske države sigurno ne polaze u rat samo zato da dobiju ono nešto obećanja za reforme u Turskoj, već s nadom da će polučiti podpunu autonomiju za kršćanske pokrajine ili se barem donekle teritorijalno proširiti [...] Konačni uspjeh balkanskih država ovisi naravno o njihovoj ratnoj spremi i o shvaćanju i provađanju zajedničkih interesa. Ako je taj savez učinjen na solidnim temeljima uspjeh će mu biti siguran, a moći će se usprotiviti kao jedna cjelina, kao jedna nova vlast, svim pokušajima izvana.

Sl. 51. Hrvatska karikatura, 1912.

RAT JE OBJAVLJEN! ...

🔑 “Obzor”, koji je izlazio između 1860. i 1941. bio jedan od najčitanijih dnevnih listova u Zagrebu. U vrijeme izbijanja balkanskih ratova, urednik je bio Slavko Vodvarka.

? Kakav je, prema ovom tekstu, bio stav hrvatskoga javnog mnijenja prema Balkanskom savezu i prema Osmanskom Carstvu?

Koprive, satirički časopis, 1912.

🔑 Tekst karikature:
Mama, mama, objavljen je rat!
– Pokazat ću ja tebi što je pravi rat!

? Zašto su neki Hrvati oduševljeni objavom Balkanskog rata?

Vidi li se u gornjim tekstovima službena neutralnost Austro-Ugarske?

Kakve sličnosti i razlike vidite u stavovima Hrvata i Slovenaca?

BOSNA I HERCEGOVINA kao nova pokrajina u Austro-Ugarskoj od 1908., i kao dio Osman-skog Carstva tijekom nekoliko stoljeća, bila je u vrlo specifičnoj situaciji kada su počeli balkanski ratovi. Pokrajinska vlada morala je objaviti neutralnost, ali stanovništvo nije bilo tako suzdržano.

IV-11. Pokrajinska habsburška vlast uvodi posebne mjere u Bosni i Hercegovini

Od početka balkanskih ratova šef državne vlade (u Bosni i Hercegovini) Oskar Potchiorrek učinio je mnogo toga u Bosni i Hercegovini sa ciljem da se pripremi za rat protiv Srbije i Crne Gore. On osobno silno želi ovaj rat, kao i zajednički austro-ugarski ministar rata. Samo su čekali dobar razlog. Potchiorreku su proširene vojne funkcije pa je promaknut u vojnog inspektora i zapovjednog generala. Počela je mobilizacija regruta.

Potchiorrek je čak i prije Prvog balkanskog rata bio pripremio uvođenje takozvanih posebnih mjera u Bosni i Hercegovini da bi osigurao vlastita leđa u slučaju eventualnog rata protiv Srbije. Skadarska kriza bila je za njega dobar povod da u Bosni i Hercegovini uvede specijalne mjere, uz dogovor sa zajedničkim ministrom financija Bilinskim i zajedničkim ministrom vanjskih poslova Bertholdom. Odobrenje za tu akciju car je dao 1. svibnja, a već 3. svibnja 1913. plakati s obavijestima o posebnim mjerama bili su istaknuti po cijeloj Bosni i Hercegovini. U okviru posebnih mjera ograničene su ili ukinute neke slobode građana: suspendirani su neki članci bosanskog ustava, ograničene sloboda kretanja i sloboda tiska. Te su mjere vrlo negativno utjecale na cijelo stanovništvo u Bosni i Hercegovini.

Madžar, *Balkanski ratovi i iznimne mjere u Bosni i Hercegovini...* str. 64–65

Kakve mjere su habsburške vlasti provele u Bosni i Hercegovini?

Jesu li one posljedica izbijanja balkanskih ratova ili su imale dalekosežnije ciljeve?

Zašto stanovništvo ima negativan stav spram državne politike?

IV-12. Ograničavanje dragovoljačkog pokreta u Bosni i Hercegovini

Nakon ispraćaja 300 vojnika kao dobrovoljaca u tursku vojsku oktobra 1912., javno odlaženje u dobrovoljce postalo je protivzakonito. A tom prilikom je zajedno sa dobrovoljcima grupa od hiljadu muslimanskih demonstiranata marširala pod zelenim zastavama sve do železničke stanice. Zajedničko ministarstvo je protestovalo protiv ovakvog vida javne podrške jednoj od strana u ratu. Regionalnim institucijama je odmah poslato naređenje pa je već 14. listopada zabranjeno svako okupljanje dobrovoljaca. Od tog vremena dobrovoljci su prelazili granicu samo ilegalno.

Ekmečić, *Uticao balkanskih ratova...*, str. 416

IV-13. Srpski dragovoljci u Bosni i Hercegovini

Nije bilo lako postati član dobrovoljačkih jedinica, naročito ne specijalne jedinice. Kriterijum je bio posebno strog za prijem u jedinice koje su vodili vojvode Vojislav Tankosić i Vuk Popović, ali mnogi Srbi su želeli baš u njihove jedinice. U njih su primani samo visoki muškarci. Tako su se ispred komandnog mesta Tankosićeve jedinice mogli videti prizori i tuge i sreće. Naravno, srećni su bili oni koji su primljeni u jedinicu, a tužni, čak i uplakani, oni koji su bili odbijeni iz raznoraznih razloga, uglavnom zbog godina ili fizičkog stanja. U grupi koju je vojvoda Tankosić odbio, bio je jedan nizak tamnopusi mladić. Bio je to Gavrilo Princip.

Mičević, *Srpski dobrovoljci u ratovima...*, str. 15–16

❓ Zašto mladi ljudi idu kao dragovoljci u rat u kojem njihova zemlja ne sudjeluje?
Usporedite to s pokretom dragovoljaca u Prvom svjetskom ratu.

Znate li neke slučajeve kada su mladi ljudi dragovoljno odlazili u rat iz nekoga drugog motiva, a ne nacionalnoga (recimo, iz Zapadne Europe u balkanske zemlje)?

❓ **Opća pitanja uz poglavlje IV b**

Zašto su neki narodi u balkanskim pokrajinama Austro-Ugarske željeli sudjelovati u balkanskim ratovima, dok su drugi bili samo zainteresirani?

U kojoj mjeri postoji među njima osjećaj zajedničke pripadnosti ili zajedničke lojalnosti prema zemlji u kojoj žive?

Možemo li to usporediti s osjećajem naroda koji žive u balkanskim pokrajinama Osman-skog Carstva ili u balkanskim nacionalnim državama?

❓ **Opća pitanja uz četvrto poglavlje**

Koji su bili ključni čimbenici u formiranju javnoga mnijenja na Balkanu na početku balkanskih ratova?

Jesu li Osmansko Carstvo ili Austro-Ugarska mogli računati na lojalnost svojih građana?